

Narodowe Forum Muzyki

Przestrzeń dla piękna

13

lutego 2020
czwartek
19:00

Wrocław, NFM, Sala Kameralna

Sekretne znaki

A. Zubel

Joanna Freszel – sopran
Rafał Łuc – akordeon
Cezary Duchnowski – elektronika

Program:

Cezary Duchnowski (*1971) *Fere Vetus Canticum* na sopran, akordeon i elektronikę

Agata Zubel (*1978) *Unisono II* na głos, akordeon i elektronikę

Wojciech Błajejczyk (*1981) *Dziewięćset dwudziesty roczek* na sopran, akordeon i elektronikę

Cezary Duchnowski cROSSFADe 3 na sopran, akordeon i elektronikę

Milica Djordjević (*1984) *I ti hoćeš da se volimo**

Maja Solveig Kjelstrup Ratkje (*1973) *Hemliga tecken**

Christopher Trapani (*1980) *Longue durée* na głos, akordeon i elektronikę*

W. Błajejczyk

* polskie prawykonanie

[70']

M. Djordjević

Projekt realizowany w ramach obchodów stulecia odzyskania niepodległości oraz odbudowy polskiej państwowości

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

Omówienie

Szymon Atys

Paradoksem muzyki najnowszej jest to, że z jednej strony operuje własnym, niszowym systemem znaczeń, czytelnym jedynie dla wąskiego kręgu kompozytorów, a z drugiej – coraz chętniej sięga po kody kulturowe zrozumiałe dla „zwykłego śmiertelnika”, dzięki czemu zyskuje zdolność komentowania świata, która muzyce „klasycznej” nigdy dana nie będzie. Tytuł kompozycji Maji Solveig Kjelstrup Ratkje może być więc pretekstem do rozważenia następującego problemu: jakiego stopnia tajemnicy poszukujemy w muzyce? Właściwie naszej kulturze pojmowanie tej sztuki to dowartościowywanie przede wszystkim irracjonalizmu jej działania, ale ludzie mają tendencję, by upodobać sobie to, co znają i potrafią wyjaśnić...

Charakterystyczny dla muzyki najnowszej „napęd awangardowy” każe kompozytorom poszukiwać coraz nowszych sposobów ekspresji, a jednym z takich środków są nietypowe zestawienia instrumentów. Chociaż akordeon i głos to połączenie zupełnie normalne w przypadku muzyki ludowej, to przedefiniowane za pomocą *live electronics* staje się zupełnie nieoczywiste, głównie ze względu na „pęknięcie” relacji solista – akompaniator. Wśród „klasycznych” instrumentów akordeon zajmuje pozycję specjalną. Jego historia liczy sobie bowiem jedynie około dwustu lat – pierwsze miechowe instrumenty zyskały popularność w latach 30. XIX w. Spośród wielu odmian harmonii, wykorzystywanych głównie w muzyce popularnej i ludowej, najbardziej niezależny od faktury romantycznej i harmoniki dur-moll jest koncertowy akordeon chromatyczny. Niewątpliwie luźny związek tego instrumentu z historią muzyki klasycznej kierował nań uwagę kompozytorów awangardowych, takich jak Luciano Berio, a w Polsce Zbigniew Bargielski. Ponadto warto zauważyć, że wielu kompozytorów muzyki współczesnej było wykształconymi akordeonistami (np. Pauline Oliveros czy Andrzej Krzanowski). Akordeon w momencie, kiedy zaczął panować kult postępu materiałowego – poszukiwania awangardowych technik i środków wyrazu za wszelką cenę – stał się instrumentem idealnym.

Głos ludzki w muzyce był obecny zawsze, przyczyniając się do hegemonii melodii wobec innych elementów muzyki, przerwanej dopiero w XX w. Pierwszym nowym sposobem wykorzystania głosu ludzkiego, mającym jednak wciąż na celu przekazanie treści poetyckiej, był *Sprechgesang* kojarzony z przetłem romantyczno-ekspresjonistycznym. Traktowanie głosu jako instrumentu (w oderwaniu od treści pozamuzycznej,

charakterystycznej dla mowy i śpiewu) to zdobycz awangardy powojennej. Wśród pionierek tej techniki wymienić należy artystki amerykańskie, takie jak Cathy Berberian, Joan La Barbara czy Meredith Monk. W obszarze ich zainteresowania leżały wszystkie dźwięki, które wydobyć może ludzki aparat głosowy.

Oprócz tego, że powojenna awangarda rozwijała tzw. rozszerzone techniki wykonawcze instrumentów i głosu, badała też możliwość wykorzystania układów elektronicznych i (później) komputera do modyfikowania dźwięku *in vivo*, podczas koncertu. Pierwsze tego typu działania, dzisiaj oczywiste nawet dla muzyków o pozaakademickich doświadczeniach, podejmowali pionierzy awangardy, tacy jak Karlheinz Stockhausen, Mauricio Kagel i Pierre Schaeffer.

„Elektronika”, czyli wykorzystanie w procesie tworczym komputera, jest jednym z najważniejszych środków, jakimi postępuje się w swoich kompozycjach Cezary Duchnowski. W jego muzyce na pierwszy plan wybija się oprócz tego zamiłowanie do improwizacji oraz swoisty emocjonalizm, mający na celu wzbudzenie w słuchaczu dreszczu towarzyszącego doświadczeniu nowości. Duchnowski eksploruje nowe muzyczne przestrzenie jako kompozytor i wykonawca. Jego głównym medium są elektronicznie wspomagane instrumenty klawiszowe, przy czym artysta specjalizuje się w gatunku *human electronics* (jest też jednym z jego współtwórców), w którym to instrument jest kontrolerem komputera. *Crossfading* to z kolei technika realizacji dźwięku, która umożliwia wyciszenie jednego sygnału przy jednoczesnym wprowadzaniu drugiego; często wykorzystują ją DJ-e. W przypadku utworu Duchnowskiego efekt staje się metaforą poszukiwań zjawisk dźwiękowych rodzących się pomiędzy członkami duetu (następne wersje utworu powstają na różne składy). Kompozytor zaznacza, że „nie chodzi tu o kompromis, ale raczej o fuzję postaw radykalnych”. *Fere Vetus Canticum* (z łac. niemal stara pieśń) może być z kolei odczytana jako dialog z muzyką średniowiecza. Utwór pierwotnie został wykonany na koncercie prezentującym piętnastowieczną muzykę wielogłosową ze śpiewnika głogowskiego, jednego z najważniejszych śląskich zabytków muzyki dawnej.

Agata Zubel (współpracująca z Duchnowskim m.in. w ramach duetu *ElettroVoce*) jest kompozytorką i śpiewaczką. W dużej mierze determinuje to kierunki jej poszukiwań muzycznych, w których głos ludzki zajmuje miejsce centralne. Dwa jej utwory opatrzone tytułami *Unisono I* i *Unisono II* to duety głosu z instrumentem: odpowiednio z perkusją i akordeonem.

Tytuł zdradza, że celem artystycznym było w tym przypadku utopijne osiągnięcie jedności brzmieniowej dwóch mediów. Głos i akordeon wzajemnie się naśladują, a warstwa elektroniczna rozszerza możliwości dialogu o środki „tradycyjnie” niedostępne (np. zwielokrotnienie głosu).

Wojciech Błażejczyk jest związany z Warszawą, gdzie na Uniwersytecie Muzycznym Fryderyka Chopina ukończył studia z kompozycji oraz reżyserii dźwięku. Komponuje i koncertuje jako gitarzysta. W jego twórczości znajdziemy więc przemieszczenie trzech doświadczeń: zazaczenie w muzyce gitarowej (wraz z „rockowym” balastem), „klasyczne” pojmowanie kompozycji oraz kreatywne, awangardowe podejście do dźwięku i jego realizacji. Błażejczyk jest też znany ze swojej fascynacji obiektami – instrumentami stworzonymi z przedmiotów codziennego użytku. Utwór *Dziewięćset dwudziesty roczek* bierze swój tytuł ze znanego anonimowego wiersza patriotycznego dotyczącego Bitwy Warszawskiej. Celem kompozytora była pacyfistyczna dekonstrukcja gatunku wojennej pieśni patriotycznej. Bohaterką utworu jest kobieta, która w wojnie straciła bliskiego mężczyznę. Przewrotna kompilacja poezji z okresu I wojny światowej, zamiast podtrzymać kult straceńczego bohaterstwa, odświeża historię osobistej tragedii.

Milica Djordjević jest serbską kompozytorką działającą w Berlinie. Kompozytorskie doświadczenia zbierała w różnorodnych ośrodkach: w Belgradzie, Strasburgu, Paryżu i właśnie w stolicy Niemiec. Jest zainteresowana przede wszystkim absolutnym aspektem muzyki, w tradycyjnym rozumieniu tego słowa. Pracuje nad muzycznym materiałem i fakturą, korzystając jednak z najnowszych kompozytorskich środków. *I ti hoćeš da se volimo... (I ty chcesz, żebyśmy się kochali)* to jeden z surrealistycznych wierszy serbskiego poety Vasko Popy. W „pieśni” w interesujący sposób łączy się ekspresja partii głosu – lawirującego pomiędzy śpiewem a mową – i partii akordeonu.

Inną kompozytorką-śpiewaczką, której utworu wysłuchamy tego wieczoru, jest norweska artystka Maja Solveig Kjelstrup Ratkje. Jej zainteresowania są bardzo wszechstronne: począwszy od spektralizmu i szmerów perkusyjnych, przez pogłębianie możliwości wykonawczych własnego głosu, na dziennikarstwie i aktywizmie klimatycznym kończąc. Kompozytorka nie wystrzega się formy i uważa ją za sedno kompozycji. Polska publiczność ma szczególnie powód do zainteresowania się jej twórczością –

jest autorką muzycznego dialogu z Eugeniuszem Rudnikiem. Wśród awangardowych utworów z jej portfolio utwór *Hemliga tecken* (z norw. sekretne znaki) może budzić zaskoczenie. Jest to tango.

Ostatni z kompozytorów, Amerykanin Christopher Trapani, nie stroni od muzycznych kodów różnych kultur – w jego twórczości odnaleźć można nawiązania zarówno do folkloru amerykańskiego, jak i śródziemnomorskiego. Jako kompozytor nie boi się flirtować z kulturą popularną i ludową. Jego utwór *Longue durée* swoim tytułem odsyła do koncepcji metodologicznej francuskiej szkoły historycznej Annales i oznacza „długie trwanie”, a więc procesy dziejące się niejako pod powierzchnią obserwowanych faktów historycznych. Być może właśnie ta perspektywa jest kluczowa dla zrozumienia znaczenia przemian, jakie obecnie przechodzi muzyka współczesna.

Joanna Freszel

Laureatka licznych konkursów wokalnych w Polsce, Austrii i we Włoszech. Była dwukrotną stypendystką Ministra Kultury, a także Pro Polonia Society (2011) oraz ISA (2012). Otrzymała również medal „Magna cum Laude”, stypendium z programu „Młoda Polska” (2014), Złotego Orfeusza (2016) oraz Paszport „Polityki” (2017). Nagrywała muzykę do filmów i słuchowisk. Brała udział w takich festiwalach jak: Warszawska Jesień, Festival d’Aix-en-Provence, Contrechamps, Międzynarodowy Festiwal Muzyki Kameralnej „Kwartet Śląski i jego goście”, Saaremaa Opera Days, Musica Polonica Nova, Festiwal Prawykonaw. Współpracuje m.in. z Estońską Operą Narodową, Sinfonią Iuventus i œnm. österreichisches ensemble für neue musik, orkest de ereprijs, AUKSO – Orkiestrą Kameralną Miasta Tychy, Orkiestrą Muzyki Nowej, a także z większością orkiestr filharmonicznych w całej Polsce. Specjalizuje się w wykonawstwie muzyki współczesnej, ale z powodzeniem sięga też po dzieła wcześniejszych epok. W 2015 r. nakładem wytwórni DUX ukazała się debiutancka płyta artystki *real life song*, na której znalazły się utwory napisane specjalnie dla niej przez polskich kompozytorów młodego pokolenia. Album otrzymał nominacje do Fryderyka 2016 w dwóch kategoriach oraz przyznaną przez Académie du Disque Lyrique nagrodę Orphée d’Or za najlepszą interpretację muzyki współczesnej. Joanna Freszel jest absolwentką Wydziału Wokalnego oraz Studium Pieśni na Uniwersytecie Muzycznym Fryderyka Chopina w Warszawie w klasie J. Rappé. W 2019 r. uzyskała stopień doktora sztuk muzycznych.

Rafał Łuc

Jest absolwentem Royal Academy of Music w Londynie, Musikene es el Centro Superior de Música del País Vasco w San Sebastián oraz Akademii Muzycznej im. K. Lipińskiego we Wrocławiu, w której obecnie pracuje na stanowisku asystenta. Posiada stopień doktora habilitowanego sztuk muzycznych. W 2009 r. zadebiutował w londyńskim Purcell Room. Występował w najważniejszych salach koncertowych na świecie, m.in. w Royal Albert Hall, Wigmore Hall i Carnegie Hall. Współpracuje z takimi zespołami jak m.in. BBC Symphony Orchestra, Aurora Orchestra, Britten Sinfonia, London Sinfonietta, Nash Ensemble, Chroma, Rambert Dance Company, Riot Ensemble i NFM Filharmonia Wrocławska. Za swoje wybitne osiągnięcia był nagradzany licznymi stypendiami, w tym m.in. stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz stypendium z programu „Młoda Polska”. Współpracował z wieloma znakomitymi dyrygentami, takimi jak m.in. W. Gergiev, P.-A. Valade, B. Brönnimann, L. Bringuier, Ch. Austin, M. Grażynyty-Tyla, Ł. Borowicz oraz Sz. Bywalec. W czerwcu 2015 r. nakładem wytwórni DUX ukazała się jego debiutancka płyta *acc++ca* z utworami na akordeon i elektronikę.

Joanna Freszel, Rafał Łuc, fot. Kinga Karpati

Cezary Duchnowski

Studiował kompozycję w klasie L. Wistockiego w Akademii Muzycznej im. K. Lipińskiego we Wrocławiu, gdzie obecnie wykłada. Był jednym z inicjatorów założenia w tej uczelni Studia Kompozycji Komputerowej, w którym działa do dziś. Ma w swoim dorobku zarówno utwory kameralne, jak i symfoniczne. Od kilku lat czołowe miejsce w jego działalności zajmuje twórczość elektroakustyczna. Wraz z A. Zubeł tworzy duet *ElettroVoce*, w którym realizuje projekty na głos i elektronikę. Jest wielkim orędownikiem muzyki improwizowanej. Chętnie współpracuje z muzykami jazzowymi, a także innymi artystami, których pasją jest kreowanie muzyki na żywo. Wraz z P. Hendrichem i S. Kupczakiem powołał do życia grupę *Phonos ek Mechanes*. W jej ramach uprawia szczególny rodzaj elektronicznej muzyki improwizowanej – *human electronics*, w której komputery są kontrolowane za pomocą instrumentów akustycznych. Wraz z M. Rupocińskim założył grupę *Morphai* – formację podejmującą artystyczne inicjatywy o profilu interdyscyplinarnym.

Cezary Duchnowski, fot. Tomasz Kulak

Organizator:

NFM – instytucja kultury miasta Wrocławia współprowadzona przez:

